

HET ONFEILBARE WOORD

drs P. de Vries

UITGEVERIJ DE GROOT GOUDRIAAN - KAMPEN

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Vries, P. de

Het onfeilbare Woord / P. de Vries. — Kampen : De Groot Goudriaan

Met reg.

ISBN 90-6140-331-6

NUGI 631

Trefw.: bijbel ; verklaringen.

© 1991 Uitgeverij De Groot Goudriaan - Kampen

Omslag: Dik Hendriks

ISBN 90 6140 331 6

NUGI 631

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Woord vooraf 9

I Het zelfgetuigenis van de Schrift 13

1.1 Inleiding 13

1.2 De sprekende God 13

A Het getuigenis van het Oude Testament 14

1.3 Mozes en de profeten 14

1.4 De profeten als Gods mond 17

1.5 Geschreven woorden van God 19

1.6 Verdere uitspraken in het Oude Testament over het Woord van God 21

B Het getuigenis van het Nieuwe Testament over het Oude Testament 25

1.7 Inleiding 25

1.8 De houding van de Heere Jezus Christus ten opzichte van het Oude Testament 29

1.9 Heeft de Heere Jezus bepaalde aspecten van de mozaïsche wetgeving onder kritiek gesteld? 36

1.10 Is de houding van de Heere Jezus Christus ten opzichte van het Oude Testament tijdgebonden? 42

1.11 De houding van de schrijvers van het Nieuwe Testament ten opzichte van het Oude Testament 44

1.12 Citaten van het Oude Testament in het Nieuwe Testament 49

C Het zelfgetuigenis van het Nieuwe Testament 52

1.13 Inleiding 52

1.14	Het onderwijs van de Heere Jezus Christus	53
1.15	De relatie tussen het onderwijs van de Heere Jezus en de prediking van de apostelen	54
1.16	De eenheid van het Oude en Nieuwe Testament	60
1.17	Literatuur	62
II	De aard en de omvang van de inspiratie	65
2.1	Inleiding	65
2.2	Inspiratie en openbaring	69
2.3	Verbale inspiratie	72
2.4	De reikwijdte van de inspiratie	74
2.5	'Plenary inspiration'	76
2.6	De reikwijdte van de inspiratie en de scopus van de Schrift	77
2.7	Wetenschappelijke taal tegenover fenomenologische taal	79
2.8	De verhouding tussen de Goddelijke en de menselijke factor in de Schrift	80
2.9	Organische inspiratie	85
2.10	Accomodatie	88
2.11	Harmonisatie	90
2.12	De oorspronkelijke en de overgeleverde handschriften	94
2.13	Op welke wijze moet de Bijbel vertaald worden?	98
2.14	Nederlandse Bijbelvertalingen	106
2.15	Literatuur	110
III	Het gezag van de Heilige Schrift	113
3.1	Inspiratie en gezag	113
3.2	Het gezag van de Schrift en het gezag van de Heere Jezus Christus	115
3.3	De Schriftleer en de Godsleer	116
3.4	Historisch en normatief gezag	117
3.5	Formeel en materieel gezag	119
3.6	De eigenschappen van de Schrift	120
3.7	De autopistie van de Schrift	121
3.8	De noodzakelijkheid van de Schrift	122
3.9	De volkomenheid van de Schrift	124
3.10	De duidelijkheid van de Schrift	130

3.11	Het doel van de Schrift	134
3.12	Literatuur	137
IV	Hoe komen we ertoe het gezag van de Schrift te aanvaarden?	140
4.1	Het bijbelse kader	140
4.2	Blijken van het Goddelijk gezag van de Schrift	146
4.3	Inwendige bewijzen voor het Goddelijk gezag van de Schrift	147
4.4	Uiterlijke bewijzen	149
4.5	Wonderen en tekenen	150
4.6	Profetieën	163
4.7	De betekenis van de innerlijke en uiterlijke bewijzen van het Goddelijk karakter van de Schrift	172
4.8	Het getuigenis van de kerk	174
4.9	Het innerlijke getuigenis van de Heilige Geest	175
4.10	Buigen voor het gezag van de Schrift zonder te geloven in de Heere Jezus Christus?	178
4.11	Kan een ware gelovige twijfelen aan het gezag van de Schrift?	183
4.12	Literatuur	186
V	Het getuigenis van de Kerk: de Schriftleer van Calvijn en enkele zeventiende-eeuwse gereformeerde theologen	188
5.1	Inleiding	188
5.2	Calvijn (1509-1564) over de inspiratie en het gezag van de Schrift	190
5.3	Calvijn over het innerlijk getuigenis van de Heilige Geest	199
5.4	John Owen (1616-1683)	205
5.5	Franciscus Turretinus (1623-1687)	222
5.6	Wilhelmus à Brakel (1635-1711)	230
5.7	Zijn er verschillen tussen de Schriftvisie van de reformatoren en die van de zeventiende-eeuwse gereformeerde theologen?	235
5.8	Literatuur	244

- 6.1 Inleiding 251
- 6.2 H.F. Kohlbrugge (1803-1875) 253
- 6.3 C.H. Spurgeon (1834-1892) en de 'Down-Grade Controversy' 263
- 6.4 Evaluatie van de 'Down-Grade Controversy' 269
- 6.5 K. Barth (1886-1968) 277
- 6.6 Het fundamentalisme 283
- 6.7 Slotbeschouwing 298
- 6.8 Literatuur 301

WOORD VOORAF

De kerk verkeert in een grote crisis. De oorzaak van deze crisis ligt niet in de eerste plaats in de maatschappelijke en culturele omstandigheden, maar in de kerk zelf. Eén van de voornaamste oorzaken is dat er binnen de kerk grote onzekerheid bestaat over het Goddelijke gezag van de Schrift. In artikel 5 van de *Nederlandse Geloofsbelijdenis* wordt met betrekking tot de Schrift beleden: 'En wij geloven zonder enige twijfel al wat daarin begrepen is'. In de twintigste eeuw zegt menige christen dit Guido de Brès niet meer na. Dat geldt met name voor theologen. De kerk spreekt maar al te weinig met overtuiging. Zij lijkt in menig geval in het geheel niet op haar Meester, Die leerde als machthebbende en niet als de Schriftgeleerden. Het 'alzo zegt de HEERE' ontbreekt veelal in haar boodschap. Dat komt omdat velen binnen de kerk niet zeker zijn van datgene wat volkomen zekerheid behoort te hebben, namelijk dat God in en door de Bijbel tot ons spreekt. Het geloof dat de Bijbel de stem is van de levende God staat onder zware kritiek. De christelijke kerk kan onmogelijk als het zout der aarde en het licht der wereld functioneren, als zij zelf niet overtuigd is van de waarheid van het pand dat haar is toebetrouwd.

In deze studie wordt aangetoond dat het onmogelijk is de bijbelse boodschap zuiver te bewaren, als voorbijgegaan wordt aan datgene wat de Schrift over haar eigen oorsprong en gezag betuigt. Aan de gegevens in de Schrift die daarop betrekking hebben wordt uitvoerig aandacht geschonken. De Schrift is Gods onfeilbaar Woord. Hoe maken we dat anderen duidelijk? Waarom is een christen daar zelf tot in het diepst van zijn ziel van overtuigd? Dat zijn vragen waarmee in deze moderne samenleving iedere christen geconfronteerd wordt. Ons wordt gevraagd rekenschap af te leggen van de hoop die in ons is. De Schrift zelf laat ons zien op welke wijze dat gedaan moet worden. Met name het boek Handelingen en de eerste hoofdstukken van de brief aan de Romeinen zijn in dit verband van groot belang. In het vierde hoofdstuk ga ik uitvoerig in op de wijze waarop wij aan anderen de boodschap en het gezag van de Schrift dienen te betuigen. Alleen als we zelf verzekerd

zijn van de waarheid van de bijbelse boodschap, kunnen we met overtuiging die boodschap aan anderen overbrengen. Uiteindelijk wordt deze overtuiging gewerkt door het innerlijke getuigenis van de Heilige Geest in het hart.

De oorsprong van deze studie ligt in mijn studententijd, toen ikzelf diepgaand met de Schriftkritiek geconfronteerd werd. In de vragen die dat opriep, heb ik veel steun gehad aan een aantal grote christelijke schrijvers uit het verleden. Ik denk dan met name aan Augustinus, Calvijn, Pascal, Owen, Kohlbrugge en Spurgeon. U zult hun namen herhaaldelijk in deze studie tegenkomen. Daarnaast heb ik veel te danken gehad aan eigentijdse Engelstalige literatuur op het terrein van canonic, hermeneutiek en exegese waarvan ik vanaf het begin van mijn studietijd kennis heb genomen. Een bijzondere vermelding verdient in dit verband de Amerikaanse theoloog en apologete Cornelius van Til. De kennisneming van zijn apologetische inzichten is voor mij bijzonder verrijkend geweest. De vrucht daarvan vindt u vooral in het vierde hoofdstuk van dit boek.

Met uitzondering van de laatste twee hoofdstukken, die historisch van aard zijn, vindt u slechts bij uitzondering een literatuurverwijzing. Wel geef ik aan het einde van elk hoofdstuk een overzicht van de belangrijkste literatuur die ik voor het desbetreffende hoofdstuk bestudeerd heb. Dit is dan tegelijkertijd een handreiking voor degenen die zich verder in de materie willen verdiepen. Het is niet mijn pretentie dat in dit werk alle facetten van de leer van de Schrift aan de orde komen. Zo ben ik niet ingegaan op de vorming van de canon en de vele vragen die op dit terrein liggen. Naast bezinning op de oorsprong en het gezag is bezinning op de uitleg van de Schrift noodzakelijk. Ook op deze materie ga ik in deze studie slechts zijdelings in.

Het lezerspubliek dat mij bij het schrijven voor ogen heeft gestaan, zijn allereerst predikanten, studenten in de theologie en leraren en scholieren op middelbare scholen. Zij worden vaak heel rechtstreeks geconfronteerd met de Schriftkritiek en haar desastreuze gevolgen. Daarnaast zijn er hopelijk nog tal van anderen die van deze studie profiteren. Er worden namelijk allerlei facetten van de leer van de Schrift in belicht. Niet in de laatste plaats denk ik dan aan het vierde hoofdstuk. Iedere christen komt vrijwel dagelijks voor de vraag te staan hoe hij anderen de betekenis van het christelijk geloof moet duidelijk maken. Ik noem ook nog de claim van de charismatische beweging dat alle gaven van de Geest waarover we in het boek Handelingen lezen, in de kerk terug dienen te komen. Moeten we een oplossing voor de crisis

waarin de kerk verkeert op deze wijze verwachten? In het derde hoofdstuk wordt naar aanleiding van de betekenis van het absolute gezag van de Schrift nagegaan, hoe we deze zaak moeten bezien. In de laatste twee hoofdstukken is voor allen die in de kerk- en dogmengeschiedenis geïnteresseerd zijn het een en ander te vinden.

Uiteindelijk is het God Zelf Die ons bij Zijn Woord bewaart. Hij wil daar echter middelen voor gebruiken. Ik heb deze publikatie het licht doen zien in de hoop dat mensen terug mogen keren tot of bewaard blijven bij de belijdenis dat de Bijbel het onfeilbare Woord van God is. Dan zullen zij niet kunnen laten daar met anderen over te spreken. Zo kom ik bij de titel die ik dit boek heb meegegeven: *Het onfeilbare Woord*. Deze titel is gebaseerd op Psalm 56 vers 5 berijmd:

'Ik roem in God; ik prijs 't onfeilbaar Woord;
Ik heb het zelf uit Zijnen mond gehoord;
'k Vertrouw op God, door gene vrees gestoord;
Wat sterv'ling zou mij schenden?
Ik heb beloofd, wanneer G' in mijn ellenden
Mij bijstand boodt, en 't onheil af zoudt wenden,
Tot U, o God, mijn lofzang op te zenden,
Door ijver aangespoord.'

Opheusden, februari 1991

P. de Vries, V.D.M.

I. Het zelfgetuigenis van de Schrift

1.1 Inleiding

In het christelijk geloof neemt de Bijbel een centrale plaats in. De Bijbel is voor een christen norm en bron van het geloof. De betekenis die aan de Bijbel wordt toegekend vloeit voort uit het zelfgetuigenis ervan. In en door de Schrift spreekt God tot ons. De eerbied voor de Schrift berust op het ontzag voor de levende God Die Zichzelf in de Bijbel aan ons openbaart. In dit hoofdstuk staan we stil bij het zelfgetuigenis van de Schrift. Hoe dient de Schrift zichzelf aan? We luisteren eerst naar het getuigenis van het Oude Testament en vervolgens naar dat van het Nieuwe Testament.

1.2 De sprekende God

De Bijbel tekent ons de HEERE als een God Die in contact treedt met mensen. Hij heeft de mens naar Zijn beeld en gelijkenis geschapen. Als beeld Gods is de mens tot God gesteld in de verhouding van een kind tot zijn vader. Het is de roeping van de mens in zijn optreden de heerlijkheid van zijn Schepper te weerspiegelen. Hij behoort Hem kinderlijk te vrezen. God had de mens van de nodige gaven voorzien om deze roeping te vervullen. De mens is geschapen in ware gerechtigheid en heiligheid, opdat hij God zijn Schepper recht zou kennen, Hem van harte liefhebben en met Hem in eeuwige zaligheid leven om Hem te loven en te prijzen (vgl. *Heidelbergse Catechismus* zondag 3, vraag en antwoord 6). Omdat de mens naar het beeld van God geschapen is, is hij in staat met God te communiceren en kan God communiceren met hem.

Opdat de mens de wil van God zou weten, heeft God Zijn gedachten in menselijke woorden aan de mens bekend gemaakt. God Die als Schepper wezenlijk van ons mensen onderscheiden en boven ons verheven is, past Zich daarbij aan ons beperkte begripsvermogen aan. Voorbeelden van het spreken van God tot de mens voor de zondeval

vinden we in Genesis 1 vers 28 t/m 30 en Genesis 2 vers 16, 17. Bij de zondeval heeft de mens zich van God afgekeerd. Wij zijn sinds de zondeval weggelopen kinderen en rebellen. Het beeld van God hebben we verloren. We lijken niet meer op onze Schepper. De mens mist van nature de ware gerechtigheid en heiligheid.

Na de zondeval heeft God de mens opnieuw opgezocht en tot hem gesproken. De openbaring van God na de zondeval is gericht op de verlossing van de mens. God heeft Zich in Zijn genade geopenbaard opdat Hij zich een volk zou formeren dat Zijn lof zou verkondigen. Al direct na de zondeval kwam de HEERE tot Adam en Eva. In hun bijzijn sprak Hij tot de slang: 'En Ik zal vijandschap zetten tussen u en tussen deze vrouw en tussen uw zaad en haar zaad; datzelve zal u de kop vermorzelen en gij zult het de verzenen vermorzelen' (Genesis 3 vers 15). Op deze toezegging van God zijn talloze andere gevolgd. Uit het Oude Testament blijkt dat God Zich door middel van Godsverschijningen, dromen, visioenen en hoorbare stemmen openbaarde. Langs deze weg was er sprake van directe, verbale communicatie van God tot de mens. Tenslotte heeft God Zijn eigen Zoon gezonden. De Zoon, de tweede persoon van de heilige drieëenheid, is geopenbaard in het menselijk vlees. 'God voortijds veelmaals en op velerlei wijze tot de vaders gesproken hebbende door de profeten, heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon' (Hebreeën 1 vers 1).

A. HET GETUIGENIS VAN HET OUDE TESTAMENT

1.3 Mozes en de profeten

In de openbaringsgeschiedenis neemt Mozes een bijzondere plaats in. Mozes kende de HEERE van aangezicht tot aangezicht (vgl. Exodus 33 vers 11, Numeri 12 vers 8, Deuteronomium 34 vers 10). Daarin is Mozes van alle andere oudtestamentische profeten onderscheiden. Tal van keren komen we in de boeken Exodus, Leviticus en Numeri de uitdrukkingen tegen: 'En de HEERE sprak tot Mozes', 'En de HEERE zei tot Mozes', 'Verder sprak de HEERE tot Mozes' enz. Het boek Deuteronomium is — voor het grootste deel althans — een weergave van de toespraak die Mozes gehouden heeft tot het volk Israël, toen het in de vlakke velden van Moab was aangekomen. Het is eigenlijk een afscheidsrede waarin tal van wetten voorkomen met het oog op het

komende verblijf in het land Kanaän. Ook in dit boek wijst Mozes er op meerdere plaatsen op dat de HEERE tot hem gesproken had. De boodschap die Mozes tot het volk bracht, was Gods boodschap. De wetten en inzettingen die hij uitvaardigde, waren Gods wetten en inzettingen.

Via Mozes heeft God de tien geboden of de tien woorden aan Israël geopenbaard. De HEERE zelf schreef deze tien woorden op twee stenen tafelen. Daarnaast maakte God door middel van Mozes aan het volk Israël de levensvormen van de oudtestamentische bedeling bekend, waaronder de tabernakeldienst. Mozes wordt daarom wel de middelaar van het oude verbond genoemd (vgl. Galaten 3 vers 19 en Hebreeën 3 vers 5). De latere profeten bouwden voort op het fundament dat Mozes gelegd had. Daaruit blijkt de unieke plaats die Mozes in de oudtestamentische bedeling gehad heeft.

Vele eeuwen lang heeft God profeten gezonden tot het volk Israël. Een profeet representeerde God bij het volk. Hij had in Gods raad gestaan en daar de woorden en getuigenissen van God gehoord. De opdracht van een profeet was om datgene wat hij uit Gods mond gehoord had over te brengen aan het volk. Een profeet kwam in de Naam des HEEREN. Hij was als het ware Gods mond. De specifieke taak van de profeten was datgene wat God bij monde van Mozes bekend gemaakt had, uit te werken en toe te passen. Hun boodschap was dan ook 'tot de wet en tot de getuigenis' (vgl. Jesaja 8 vers 20). Omdat het volk Israël telkens opnieuw van de wegen des HEEREN afweek en Zijn verbond verliet, neemt de oproep tot bekering in de prediking van de profeten een centrale plaats in.

Onder bekering verstonen de profeten terugkeer naar de oorspronkelijke, door God gewilde toestand. De verbondssluiting aan de berg Sinaï die zelf weer een vervolg was op het verbond dat God met Abraham, Izak en Jakob gesloten had, was daarbij de norm. Zo lezen we in Jeremia 2 vers 2: 'Zo zegt de HEERE: Ik gedenk der weldadigheid uwer jeugd, der liefde uwer ondertrouw, toen gij Mij nawandelde in de woestijn, in onbezaaid land'. Het optreden van de profeten kan niet losgemaakt worden van de donkere achtergrond van afgodendienst en ongehoorzaamheid. Daarnaast hebben de profeten op de messiaanse toekomst gewezen waarvan ook in de boeken van Mozes al melding werd gemaakt. Veel uitvoeriger en gedetailleerder dan in de boeken van Mozes het geval is, hebben zij deze toekomst mogen schilderen.

De gave van de profetie bestond reeds in de pre-mozaische tijd. Zo wordt ook Abraham een profeet genoemd (vgl. Genesis 20 vers 7). In de nieuwtestamentische brief van Judas lezen we dat Henoeh geprofeteerd

heeft (vgl. Judas vers 14, 15). De Heere Jezus noemt Abel als eerste profeet wiens bloed is vergoten (vgl. Lukas 11 vers 50, 51). Als instituut is de profetie echter pas vastgelegd in de mozaïsche wetgeving. In aansluiting op de verbondssluiting op de berg Sinaï waarbij het volk Israël tot een priesterlijk koninkrijk gevormd werd (vgl. Exodus 19 vers 6), schonk de HEERE het instituut, de orde van de profeten. De roeping van de profeten was om de wacht te betrekken bij het verbond. In de mozaïsche wetgeving worden maatstaven gegeven aan de hand waarvan de ware en de valse profeten van elkaar onderscheiden kunnen worden (vgl. Deuteronomium 13 en 18).

In Deuteronomium 18 vers 9 t/m 22 komt de oorsprong van het instituut van profetie aan de orde. Het is de HEERE die aan Zijn volk profeten schenkt. Hij verwekt hen. Het feit dat in Deuteronomium 18 over profeet in het enkelvoud wordt gesproken, betekent niet dat we aan één bepaalde persoon moeten denken. De verzen 20 t/m 22 sluiten die interpretatie uit. Daar worden namelijk de criteria genoemd om een ware van een valse profeet te onderscheiden. Het gaat in Deuteronomium 18 om het profetisch instituut, om de orde van de profeten. Een ware profeet komt uit het midden van het volk Israël voort en lijkt op Mozes (vgl. Deuteronomium 18 vers 15). Mozes is de norm aan de hand waarvan alle oudtestamentische profeten gemeten worden. In Numeri 12 vers 8 en Deuteronomium 34 vers 10 wordt Mozes nadrukkelijk van alle andere oudtestamentische profeten onderscheiden. Mozes is als Gods dienstknecht over het ganse huis van God, dat wil zeggen over de gehele oudtestamentische bedeling gesteld. De gehele oudtestamentische bedeling staat in het teken van Mozes.

Hoewel Deuteronomium 18 vers 9 t/m 22 in de eerste plaats betrekking heeft op de profetische orde, blijft staan dat er in dit Schriftgedeelte over profeet in het enkelvoud wordt gesproken. Betekent dit dan toch niet dat Deuteronomium 18 uiteindelijk in de richting van één persoon wijst?! De profeet van wie in Deuteronomium 18 sprake is, wordt tegenover één enkel persoon geplaatst namelijk Mozes. Geen van de oudtestamentische profeten kan echter aan Mozes gelijk gesteld worden. In Deuteronomium 34 vers 10 staat geschreven: 'En er stond geen profeet meer op in Israël gelijk Mozes, dien de HEERE gekend had van aangezicht tot aangezicht'. De woorden van Deuteronomium 18 vers 15 vv. wijzen dan ook boven de oudtestamentische profetische orde uit. Het Nieuwe Testament leert ons dat deze woorden vervuld zijn in de Heere Jezus (vgl. Mattheüs 17 vers 5; Johannes 12 vers 48, 49; Handelingen 3 vers 23). Tegenover Mozes als middelaar van het oude

verbond staat de Heere Jezus Christus als de Middelaar van het nieuwe verbond. Hij is in de volle zin van het woord een profeet als Mozes. Hij is zelfs meer dan Mozes. Mozes was een dienaar, maar de Heere Jezus Christus is de eeuwige Zoon van God. 'Want de wet is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid is door Jezus Christus geworden. Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon, Die in den schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard' (vgl. Johannes 1 vers 17, 18).

Terugkomend op de betekenis van Deuteronomium 18 vers 9 t/m 22 kunnen we stellen dat de profetische orde een ideële eenheid is die haar hoogtepunt vindt in de Messias. De Geest van de Messias was in alle ware profeten. 'Want de getuigenis van Jezus is de geest der profetie' (vgl. Openbaring 19 vers 10). Jezus van Nazareth is de beloofde Messias. Toen Hij op aarde verscheen, werd de belofte van Deuteronomium 18 in de hoogste en meest omvattende zin vervuld.

1.4 De profeten als Gods mond

Zeer vaak komen we bij de profeten als inleiding op hun boodschap de woorden tegen: 'Alzo spreekt de HEERE' of een variant of uitbreiding daarvan. Deze uitdrukking staat bekend als de bodeformule. In het oude oosten werd deze uitdrukking gebruikt om de proclamatie van een koning aan zijn onderdanen in te leiden. Het feit dat de profeten van de bodeformule gebruik maakten, wijst erop dat zij zich ervan bewust waren gezanten te zijn van de allerhoogste God. God is de soevereine Koning van Israël en ook van de gehele wereld. Als Zijn gezanten brengen de profeten Zijn absolute wilsbesluiten over.

Naast de bodeformule komen we bij de profeten ook andere uitdrukkingen tegen die op de Goddelijke oorsprong en het Goddelijk gezag van hun boodschap wijzen. Zo valt te denken aan de uitdrukking 'ne'um jhwh/adonaj'. In de Statenvertaling worden deze woorden vertaald met: 'Alzo spreekt de HEERE'. In de vertaling is geen verschil met de bodeformule te constateren. Kenmerkend voor het woord 'ne'um' is dat het uitsluitend gebruikt wordt voor het spreken van God. In een aantal gevallen typeren de profeten hun boodschap als een 'last'. Een 'last' is een profetische boodschap waarin oordeel en dreiging een grote rol spelen. De profeten hebben hun last van de HEERE ontvangen. In Zijn Naam brengen ze de last aan hun hoorders over.

Het kenmerkende van een ware profeet is dat hij geen woorden uit

zijn eigen hart spreekt, maar de woorden die de HEERE hem in de mond heeft gelegd. Een ware profeet brengt alleen datgene over wat de HEERE hem geboden heeft. Hij voegt er niets aan toe en doet er niets van af. De profeten besluiten hun boodschap dan ook meer dan eens met de woorden 'want de mond des HEEREN heeft het gesproken'. De profeten zijn als het ware de mond van de HEERE Zelf. Zo lezen we van de profeet Jeremia dat de HEERE tot hem zegt: 'Gij zult als Mijn mond zijn' (vgl. Jeremia 15 vers 19). Menigmaal spreken de profeten over God in de eerste persoon. In die gevallen komt de persoon van de profeet helemaal op de achtergrond te staan. Zijn eigen persoon gaat volledig schuil achter die van de HEERE zelf. De woorden van de profeet worden volstrekt gelijk gesteld met de woorden van de HEERE zelf (vgl. 2 Samuël 7 vers 4 t/m 16; 1 Koningen 20 vers 13; tal van plaatsen uit de latere profeten).

Omdat de woorden van de profeten aangediend worden als Gods woorden en het ook metterdaad zijn, rust op de hoorders ervan de verplichting deze woorden te geloven en te gehoorzamen. Ongehoorzaamheid aan de woorden van een profeet is hetzelfde als ongehoorzaamheid aan God zelf. Onder andere in 2 Kronieken 20 vers 20 worden de gehoorzaamheid aan Gods profeten en aan God Zelf aan elkaar gelijk gesteld. Daar lezen we namelijk: 'Geloof in den HEERE, uw God, zo zult gij bevestigd worden; gelooft aan Zijn profeten en gij zult voorspoedig zijn'.

Hoewel er in Israël een specifiek profetisch ambt was, kan uiteindelijk de gehele oudtestamentische openbaring als profetisch getypeerd worden (vgl. Romeinen 1 vers 2; Hebrëen 1 vers 1; 2 Petrus 1 vers 19 t/m 21). In 2 Samuël 23 vers 2 lezen we dat David met het oog op de door hem gedichte psalmen stelt: 'De Geest des HEEREN heeft door mij gesproken en Zijn rede is op mijn tong geweest'. Wat van David geldt mag ook van de andere oudtestamentische Bijbelschrijvers gezegd worden. Zij bezaten allen de geest van de profetie. In zijn werk Tegen Apion heeft Flavius Josephus opgemerkt dat de boeken geschreven sinds de tijd van de Perzische koning Artaxerxes niet hetzelfde vertrouwen waardig waren als de oudere geschriften, omdat vanaf die tijd de successie van profeten beëindigd was. Naar de overtuiging van Josephus was het gezag dat de boeken van het Oude Testament bezaten, onlosmakelijk verbonden met het feit dat de schrijvers ervan de Geest van de profetie bezaten.

In het Nieuwe Testament kunnen alle oudtestamentische Bijbelschrijvers profeten genoemd worden (vgl. Handelingen 2 vers 30; 3 vers

18; 24 vers 14). Vandaar ook dat Petrus in zijn tweede zendbrief van de gehele oudtestamentische openbaring geschreven heeft: 'Want de profetie is voortijds niet voortgebracht door den wil eens mensen, maar de heilige mensen Gods, van den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken' (vgl. 2 Petrus 1 vers 21).

1.5 Geschreven woorden van God

Het Oude Testament maakt, zoals we gezien hebben, melding van een directe woordelijke communicatie van God tot de mens. We lezen daar ook hoe God mensen Zijn woorden in de mond legt, opdat zij die weer aan anderen overbrengen. Daarnaast wordt ons op meerdere plaatsen in het Oude Testament verhaald dat de woorden van God schriftelijk vastgelegd worden. De schriftelijk vastgelegde woorden van God hebben dezelfde status en hetzelfde gezag als de directe Godsspraken en de Goddelijke wilsbesluiten die God door de mond van mensen heeft laten bekend maken. Er is alleen verschil in de vorm van communicatie.

De HEERE heeft Zijn woorden en de verslagen van Zijn daden schriftelijk laten vastleggen opdat de waarheid des te beter bewaard en verbreid zou kunnen worden. Om verderf en verdraaiing van Zijn openbaring te voorkomen, heeft de HEERE haar op schrift laten stellen. Gods openbaring is niet alleen bedoeld voor degenen aan wie de HEERE persoonlijk verscheen. De woorden van de profeten waren niet alleen voor hun eigen tijdgenoten, maar ook voor latere generaties bestemd. Ter wille van de komende generaties is Gods openbaring schriftelijk vastgelegd. De Tien Geboden of Woorden vormen het enige gedeelte van de Schrift dat oorspronkelijk door de HEERE Zelf op schrift is gesteld. Voor het overige is de openbaring door mensen in schriftelijke vorm vastgelegd.

In Exodus 17 komen we voor het eerst een bevel van God tegen om van een gebeurtenis, in dit geval de strijd tegen de Amalekieten, een schriftelijk verslag te maken. De woorden 'basséfèr' die we in Exodus 17 vers 14 tegenkomen, kunnen zowel vertaald worden met 'in een boek' als 'in het boek'. In het laatste geval moeten we aannemen dat er reeds een schriftelijk verslag bestond van Gods woorden en daden. De geschiedenis van de overwinning op de Amalekieten moest dan hieraan worden toegevoegd. Naast Exodus 17 vers 14 is er nog een aantal Schriftplaatsen waarin de werkzaamheid van Mozes als Bijbelschrijver ter sprake komt. Het is niet onmogelijk dat reeds in de tijd voor Mozes

sommige woorden van God en gebeurtenissen die daarmee samenhangen zijn opgeschreven. Bij Mozes ligt echter het beginpunt van de oudtestamentische geschriften zoals wij die nu kennen.

Het is niet toevallig dat de schriftelijke fixatie van de openbaring bij Mozes begint. De wet van Mozes is het schriftelijk document dat als getuige functioneert van het verbond dat God aan de Sinaï met het volk Israël gesloten heeft (vgl. Deuteronomium 31 vers 24). In de tijd voor Mozes was binnen de kring van het verbond de familie de meest omvangrijke eenheid. Binnen de uitverkoren familie, het uitverkoren geslacht werden de woorden van God van geslacht tot geslacht overgeleverd. Bij de uittocht vond de formatie van Israël tot volk plaats. Het volk Israël moest een koninklijk priesterdom zijn. De wet van Mozes werd aan het volk Israël gegeven om het als volk van het verbond te leiden en te onderwijzen.

Binnen datgene wat Mozes op schrift stelde, was er van verschillende gezagsniveaus geen sprake. Het was niet zo dat alleen de verslagen van de directe, woordelijke communicatie van God tot Mozes als gezaghebbend werden beschouwd. Dat gold evenzeer voor al het andere dat Mozes op schrift stelde. De gehele wet van Mozes moest eens in de zeven jaar bij het Loofhuttenfeest voor de oren van het hele volk voorgelezen worden (vgl. Deuteronomium 31 vers 9 t/m 13). Het boek der wet moest naast de ark gelegd worden als getuigenis van het verbond. Welk gedeelte van de vijf boeken van Mozes dit boek der wet precies bevatte, is niet met volkomen zekerheid vast te stellen. Velen hebben gedacht aan het boek Deuteronomium of althans een groot gedeelte ervan. Het is ook mogelijk te denken aan de vijf boeken van Mozes tot en met Deuteronomium 30. In later tijd werd in ieder geval alles wat Mozes geschreven had eenvoudig de wet Gods genoemd. We vinden dit reeds in Nehemia (vgl. Nehemia 8 vers 18). Het proces van inspiratie van de boeken van Mozes wordt in de Bijbel niet geanalyseerd. Wat beklemtoond wordt, is het resultaat van de inspiratie. Van de boeken van Mozes kan gezegd worden dat ze Gods wet, Gods onderwijzing vormen. De door Mozes geschreven woorden zijn de woorden van God.

Nadat we aandacht geschonken hebben aan Mozes als Bijbelschrijver, richten we ons nu tot de profeten. We gaan niet in op de vraag in hoe verre de boodschap van de profeten primair alleen mondeling was of dat ze al vanaf het begin zowel mondeling als schriftelijk werd overgeleverd. Wel is zeker dat in ieder geval sommige profetieën of nog voordat ze mondeling uitgesproken waren of zeer kort daarna opge-

schreven werden (vgl. Jesaja 30 vers 8; Ezechiël 43 vers 11; Habakuk 2 vers 2). De meeste informatie over de schriftelijke arbeid van de profeten vinden we in het boek Jeremia. Zo bevat Jeremia 29 een brief met profetieën die de profeet aan de ballingen in Babel geschreven heeft. Deze profetieën zijn van meet af aan schriftelijk vastgelegd. De ballingen te Babel hebben deze profetieën nooit uit de mond van Jeremia zelf gehoord, terwijl ze toch in eerste instantie juist voor hen bedoeld waren. Jeremia heeft een groot deel van zijn profetieën aan zijn secretaris Baruch gedictieerd. Deze schreef ze op in een boekrol. Nadat deze boekrol door de koning Jojakim was verbrand, nam Jeremia een andere boekrol. Opnieuw dicteerde hij aan Baruch de profetieën die op de eerste boekrol gestaan hadden. Bovendien liet hij er nog vele andere aan toevoegen (vgl. Jeremia 36 vers 32).

Uitgaande van de schaarse informatie die we bij de profeten over hun schrijversarbeid tegenkomen, krijgen we het volgende beeld. De meeste, zo niet alle profeten waren de schrijfkunst machtig. Vaak hebben ze hun profetieën zelf opgeschreven. Soms maakten ze gebruik van een secretaris. In andere gevallen werden de profetieën eerst gedurende enige tijd mondeling overgeleverd en vervolgens door leerlingen van de profeten op schrift gesteld. Waarschijnlijk werden de biografische gedeelten het langst alleen in mondelinge vorm bewaard.

De opschriften die we boven de boeken van de profeten tegenkomen laten ons zien dat de profetische boeken zich in hun totaliteit als het woord des HEEREN aandienen ('Het gezicht van ...'; 'Het woord des HEEREN dat geschied is tot enz.'; 'De last van ...'). Er is geen verschil in gezag en oorsprong tussen de woorden die de HEERE in de mond van de profeten gelegd heeft en de schriftelijke fixatie van de prediking en het optreden van de profeten.

1.6 Verdere uitspraken in het Oude Testament over het Woord van God

Dit is de laatste paragraaf over het getuigenis van het Oude Testament met betrekking tot het Woord van God. In deze paragraaf staan we stil bij een aantal teksten die spreken over de aard en het karakter van de 'woorden van God'. Uit de teksten die we zullen bespreken is veelal niet duidelijk op welk deel van het Oude Testament in de omvang waarin wij het nu hebben, wordt gezinspeeld, wanneer naar de 'woorden van God' wordt verwezen. Evenmin kan altijd met zekerheid worden vastgesteld dat het gaat om de woorden van God in geschreven vorm. Voor ons

onderzoek is dit echter niet zo belangrijk. De manier waarop in de te bespreken teksten het toen bekende gedeelte van Gods openbaring getypeerd wordt, laat ons zien hoe wij het gehele Oude Testament en vervolgens ook de afgesloten openbaring van God, zoals die in de boeken van het Oude en Nieuwe Testament tot ons komt, hebben te beschouwen. Heel de openbaring van God is immers van hetzelfde karakter. Al de profeten zijn door de Heilige Geest gedreven (vgl. 2 Petrus 1 vers 21). Van de openbaring in haar schriftelijk gefixeerde vorm geldt: 'Al de Schrift is van God ingegeven' (vgl. 2 Timotheüs 3 vers 16).

In het Oude Testament komen we vier vormen van 'woorden van God' tegen: namelijk, 1. directe Godsspraken; 2. woorden van God gesproken door de mond van Zijn profeten; 3. de mondelinge overlevering van de woorden van God; 4. woorden van God in geschreven vorm. Tussen deze vier vormen van 'woorden van God' wordt in het Oude Testament vrijwel nooit een duidelijk onderscheid gemaakt. Aan alle worden dezelfde karakteristieken toegeschreven. De ene vorm heeft geen hogere status dan de andere. De eerste twee vormen van 'woorden van God' zijn alleen toegankelijk voor de oorspronkelijke ontvangers en hoorders. Daarin kunnen de 'woorden van God' niet herhaald worden. Het gaat om eenmalige gebeurtenissen. Wordt er gesproken over het herhaaldelijk horen van de 'woorden van God', dan gaat het om 'woorden van God' in één van de laatste twee vormen. Daarbij nemen de geschreven 'woorden van God' een bijzondere plaats in. In deze vorm is namelijk de openbaring van God voor latere generaties bewaard gebleven. Wanneer er in het Oude Testament gesproken wordt over het horen, overpeinzen en gedenken van het Woord van God, hebben we allereerst te denken aan de 'woorden van God' die schriftelijk vastgelegd waren.

In Jesaja 66 vers 2 lezen we: 'Maar op dezen zal Ik zien, op den arme en verslagene van geest, en die voor Mijn woord beeft'. In deze tekst komt naar voren dat ontzag voor God en ontzag voor Zijn Woord onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. 'Beven voor Gods woord' houdt in dat je dat Woord volledig aanvaardt. Je weigert het in twijfel te trekken, je kunt en wilt het niet in twijfel trekken, maar je gelooft het en je gehoorzaamt het onvoorwaardelijk. Met name in het boek der Psalmen komen we meerdere uitspraken over het Woord van God tegen. Direct al in de eerste Psalm wordt beleden dat de rechtvaardige (de mens die in de rechte verhouding tot God staat) lust heeft in des HEEREN wet en die dag en nacht overpeinst. En de eerste Psalm moet gezien worden

als een inleiding op het gehele boek van de Psalmen. De wet/het Woord des HEEREN is het hoogste vermaak van de rechtvaardige. De wet van God is het leven voor zijn ziel (vgl. ook Psalm 119 vers 103 en Jeremia 15 vers 16).

In Psalm 12 klaagt David over de trouweloosheid van de mensen. Tegenover die stelt de psalmist de reinheid en zuiverheid van de woorden van God. 'De redenen des HEEREN zijn reine redenen, zilver gelouterd in een aarden smeltkroes, gezuiverd zevenmaal' (Psalm 12 vers 7). Gods woorden worden hier aangeduid met de uitdrukking 'imroot', het meervoud van 'imrah'. Bij 'imrah' valt de nadruk op de afzonderlijk gesproken of geschreven woorden. Bij het gebruik van het woord 'dabar' valt meer het accent op de boodschap die middels woorden wordt overgebracht. Uit Psalm 12 vers 7 blijkt dat het kenmerkende voor de woorden van God is dat ze vrij zijn van onbetrouwbaarheid en onwaarachtigheid. Zijn woorden zijn even zuiver en rein als volkomen gelouterd zilver (vgl. ook Psalm 18 vers 31).

In onze tijd wordt wel verdedigd dat Gods woorden met betrekking tot gebieden die niet direct gerelateerd zijn aan het geloof en de daarop gegronde levenswandel onnauwkeurigheden kunnen bevatten. Zo dringt men echter aan de Bijbelschrijvers een tegenstelling op die zij in het geheel niet kenden. Het is typisch modern om de (vermeende) boodschap van de Bijbel uit de totale context te lichten waarbinnen die in de Bijbel is overgeleverd. Naar het getuigenis van de psalmist zijn Gods woorden in hun totaliteit waarachtig en betrouwbaar. Hij maakt geen enkel voorbehoud.

De meest uitgebreide lofprijzing op het Woord des HEEREN en de kwaliteiten ervan vinden we in Psalm 119. Deze psalm is een acrostichon. Telkens beginnen acht op elkaar volgende verzen met dezelfde letter. Zo gaat dat van de eerste letter van het Hebreeuwse alfabet, de 'alef', tot aan de laatste ervan, de 'thau'. De psalmist heeft hiermee aan willen geven dat je al de mogelijkheden die de taal biedt, nodig hebt om de grootheid en heerlijkheid van Gods getuigenis onder woorden te brengen. In Psalm 119 vers 96 belijdt hij: 'In alle volmaaktheid heb ik een einde gezien; maar Uw gebod is zeer wijd'.

Op één vers na (vers 122) wordt in elk vers van Psalm 119 op de een of andere manier naar het Woord van God verwezen. In deze Psalm komen we zowel de uitdrukking 'imrah' (vgl. onder andere Psalm 119 vers 41, 103, 140) als 'dabar' tegen (vgl. onder andere Psalm 119 vers 89, 105). ('Imrah' wordt in de Statenvertaling weergegeven met 'rede', 'woord' of 'toezegging'). Daarnaast wordt in Psalm 119 gesproken over

'recht(en)', 'bevelen', 'getuigenissen', 'wet', 'gebod(en)', 'paden', 'wegen' en 'inzettingen'. In elk van de genoemde uitdrukkingen komt een bepaald facet van de Woordenopenbaring naar voren. Uit het feit dat het Woord van God waarover in Psalm 119 gesproken wordt, toegankelijk is voor onderzoek en meditatie mogen we afleiden dat het hier gaat om het Woord van God in geschreven vorm. Het is wel zeker dat de Psalmist in de eerste plaats doelde op de wet van Mozes.

Vanwege zijn Goddelijke en hemelse oorsprong is het Woord van God eeuwig vast. Het blijft bestaan van geslacht tot geslacht (vgl. Psalm 119 vers 89). In Psalm 119 vers 160 wordt beleden: 'Het begin/de som/de totaliteit van uw Woord is waarheid'. Het woord 'èmèth' dat hier gebruikt wordt is het meest voorkomende woord voor 'waarheid' in het Oude Testament. Het wordt zowel in epistemologische als in ethische zin gebruikt. In epistemologische zin wil dat zeggen: waarheid tegenover leugen en onjuistheid, waarheid als overeenstemming met de feiten. Wordt het woord 'èmèth' in ethische zin gebruikt, dan betekent het waarachtigheid, betrouwbaarheid. Deze twee betekenissen kunnen overigens niet strak van elkaar gescheiden worden. In Psalm 119 vers 160 moeten we bij het verstaan van het woord 'èmèth' beide betekenispecten insluiten.

Gods Woord is waarheid, omdat het geen leugens of onjuistheden bevat. Het is ook waarheid, omdat het volkomen betrouwbaar is. Op het Woord van God kunnen we zonder enig voorbehoud aan. Het feit dat in Psalm 119 vers 160 beleden wordt dat het begin/de totaliteit van Gods Woord waarheid is, wijst erop dat het om meer gaat dan de waarheid van al de afzonderlijke woorden van Gods openbaring. Hiermee wordt ook de onderlinge samenhang van Gods woorden aangeduid. Gods openbaring vormt een consistent en coherent geheel. God spreekt Zichzelf in Zijn openbaring niet tegen. Het Woord van God is zeer nauw aan God zelf verbonden. Op een bepaalde manier deelt het in verschillende eigenschappen van God zelf. Zoals de HEERE waarachtig is, is Zijn Woord waarachtig (vgl. Psalm 119 vers 160). Zoals de HEERE onveranderlijk is, is Zijn Woord onveranderlijk (vgl. Numeri 23 vers 19; Psalm 89 vers 35; Psalm 119 vers 89). Samenvattend kunnen we stellen dat uit het getuigenis van het Oude Testament zeer duidelijk blijkt dat de vrede des HEEREN en het beven voor Zijn Woord onlosmakelijk aan elkaar verbonden zijn.

B. HET GETUIGENIS VAN HET NIEUWE TESTAMENT OVER HET OUDE TESTAMENT

1.7 Inleiding

De uitdrukking 'Schrift' en 'Schriften'

In het Oude Testament zelf komen we uiteraard geen verwijzingen tegen naar het Oude Testament als geheel. De schrijvers van de afzonderlijke Bijbelboeken of Bijbelgedeelten van het Oude Testament mochten elk hun bijdrage leveren aan de totstandkoming van het volledige Oude Testament. Zij konden nog niet terugzien op het Oude Testament als een afgesloten geheel. Geen van hen heeft daarom een getuigenis gegeven met betrekking tot de boeken van het Oude Testament in hun totaliteit. Dit ligt in het Nieuwe Testament anders. Bij het aanbreken van de nieuwtestamentische bedeling bestond het Oude Testament uit een vast en afgesloten aantal geïnspireerde geschriften. Het getuigenis van het Nieuwe Testament aangaande het Oude Testament laat ons dit duidelijk zien. In het Nieuwe Testament wordt op tal van plaatsen en op tal van manieren naar het Oude Testament verwezen.

In het Nieuwe Testament wordt het Oude Testament op verschillende manieren aangeduid. De uitdrukking 'grafè' (de Schrift) en het meervoud 'grafai' (de Schriften) brengen tot uiting dat het Oude Testament in schriftelijke vorm is vastgelegd. De genoemde uitdrukkingen worden in het Nieuwe Testament uitsluitend gebruikt voor de boeken die door Gods Heilige Geest geïnspireerd zijn. Het meervoud 'Schriften' duidt altijd op het Oude Testament in zijn totaliteit. Het gaat dan om het Oude Testament in al zijn delen (vgl. Mattheüs 21 vers 42; Johannes 5 vers 39; 1 Korinthe 15 vers 34). Met het enkelvoud 'de Schrift' ligt dit anders. Bij een uitdrukking als 'deze Schrift' is zonder meer duidelijk dat hiermee een concrete Schriftplaats wordt aangeduid (vgl. Markus 12 vers 10; Lukas 4 vers 21). Wanneer een citaat volgt, wijst de uitdrukking 'de Schrift' uiteraard in de eerste plaats op de geciteerde tekstwoorden. Hier valt echter niet uit te sluiten dat in zulke gevallen tegelijkertijd naar het Oude Testament als geheel wordt verwezen. Ook zonder dat er een citaat volgt, valt er het meest voor te zeggen om de genoemde uitdrukking als een aanduiding voor het Oude Testament in zijn geheel te zien. Dat wil zeggen dat in dit geval het enkelvoud 'de Schrift' dezelfde betekenis heeft als het meervoud 'de Schriften'.

In het Nieuwe Testament wordt de Schrift meer dan eens gepersonifi-

ceerd. De Schrift spreekt (vgl. Johannes 7 vers 42; Romeinen 9 vers 17; Galaten 4 vers 30), voorziet (vgl. Galaten 3 vers 8), profeteert (vgl. 2 Petrus 1 vers 20), besluit onder de zonde (vgl. Galaten 3 vers 22) enz. Het feit dat de Schrift gepersonificeerd kan worden is één van de heenwijzingen naar de nauwe band die er tussen God en Zijn openbaring, in schriftelijke vorm vastgelegd, bestaat. Meer dan eens wordt trouwens een citaat uit het Oude Testament niet ingeleid door de woorden 'de Schrift zegt', maar worden God of de Heilige Geest als spreker genoemd. Hoe moeten we die passages verstaan waarin het Oude Testament geciteerd wordt, zonder dat er een spreker genoemd wordt en deze evenmin in de kontekst duidelijk wordt voorondersteld? Zulke passages komen we namelijk in het Nieuwe Testament meer dan eens tegen, met name in de brieven van Paulus (vgl. Galaten 3 vers 16; Efeze 4 vers 8; Jakobus 4 vers 16). Volgens sommigen moeten we in die gevallen aan God als onderwerp denken of aan de Schrift. Er is ook wel gesteld dat in zulke gevallen het blijkbaar niet belangrijk geacht wordt uit welke bron het citaat afkomstig is. Deze laatste opvatting is echter onhoudbaar.

Wat de Schrift zegt, zegt God Zelf

Voor de schrijvers van het Nieuwe Testament waren de boeken van het Oude Testament de gezaghebbende bron en norm voor geloof en leven. Daar wisten zij zich zonder enig voorbehoud aan gebonden. De uitdrukking 'legei' (het zegt/Hij zegt) zonder onderwerp ter inleiding van een citaat is een variant van 'hè grafè legei' (de Schrift zegt) en 'theos legei' (God zegt). 'Het zegt' is hetzelfde als 'de Schrift zegt'. En wat 'de Schrift zegt' is hetzelfde als wat 'God zegt'.

Opvallend is trouwens ook dat de uitdrukking 'alzo zegt de Heere/de Heere zegt', die we zo vaak in het Oude Testament tegenkomen, in het Nieuwe Testament soms bij citaten wordt toegevoegd waar ze niet in de tekst van het Oude Testament voorkomt. Dat geldt ook voor oudtestamentische citaten waarin God niet als spreker voorkomt. Dit laatste maakt duidelijk dat voor de schrijvers van het Nieuwe Testament al de woorden van het Oude Testament woorden van God zijn. Wie de Schriften aanhaalt, haalt ten diepste God zelf aan.

Meer dan eens wordt in het Nieuwe Testament een citaat uit het Oude Testament ingeleid door de uitdrukking: 'gegraptai'. Dit is voltooid tijd van het Griekse werkwoord 'grafein', dat 'schrijven' betekent. Deze uitdrukking kan zowel met 'er is geschreven' als met 'er staat geschreven' vertaald worden. In het laatste geval wordt ook in de

vertaling aangegeven dat de geciteerde woorden blijvende betekenis en geldingskracht hebben. Het gebruik van de aanduiding 'gegraptai' ('er is/staat geschreven') vooronderstelt het bestaan van een geschreven document waarboven geen beroep mogelijk is. Er wordt naar een absolute norm verwezen.

In het evangelie naar de beschrijving van Johannes komen we de uitdrukking 'gegraptai' een enkele keer tegen. Bij voorkeur gebruikt Johannes echter de omschrijvende uitdrukking 'gegrammenon estin'. Een uitdrukking gelijkwaardig met 'gegraptai'. 'Gegrammenon' is het voltooid deelwoord van 'grafein'. 'Estin' is de tegenwoordige tijd van het werkwoord 'einai' dat 'zijn' betekent. Ook deze uitdrukking beklemt het permanente karakter van het geschreven woord. In de vertaling is trouwens het verschil tussen 'gegraptai' en 'gegrammenon estin' niet te zien.

Een tweetal keren worden de boeken van het Oude Testament in het Nieuwe Testament als 'grammata' aangeduid (Johannes 5 vers 47 en 2 Timotheüs 3 vers 15). In Johannes 5 vers 47 gaat het daarbij niet om het gehele Oude Testament maar om de boeken van Mozes. De apostel Paulus gebruikt 'gramma', het enkelvoud van 'grammata', zonder uitzondering in negatieve zin. Hij stelt dan 'gramma' (de letter) tegenover 'pneuma' (de Geest). In 2 Timotheüs 3 vers 15 wordt het meervoud 'grammata' in positieve zin gebruikt. Het slaat daar op al de boeken van het Oude Testament. Deze zijn ons gegeven, zo stelt hij, om ons wijs te maken tot zaligheid.

In Handelingen 7 vers 38 lezen we dat Mozes de levende woorden van God ontving. Met 'de woorden van God' (logia tou theou) worden daar de Tien Geboden bedoeld. In Romeinen 3 vers 2 is de uitdrukking 'de woorden Gods' een aanduiding voor het gehele Oude Testament. De Schrift in zijn totaliteit is niet minder de stem van de levende God dan de woorden die Mozes en de profeten met hun eigen oren uit Gods mond hebben gehoord. Het grote voorrecht van het volk van Israël bestond daarin dat hun de woorden Gods in geschreven vorm waren toevertrouwd. De boodschap die profeten in Gods Naam aan het volk hadden gebracht, was zo ook voor latere generaties toegankelijk. 'De woorden Gods' waren het blijvende bezit van het volk Israël.

Het begrip 'de woorden Gods' laat ons uitdrukkelijk zien dat de Schrift bestaat uit Goddelijke en daarom absoluut gezaghebbende uitspraken, waarvoor de mens in ootmoed dient te buigen. Met deze verklaring van de uitdrukking 'logia tou theou' (de woorden Gods) gaan we in tegen de visie van G. Kittel, de redacteur van het gezaghebbende

Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament. Volgens Kittel slaat deze uitdrukking niet op de Schrift zelf, maar op de heilsgeschiedenis waar ons de Schrift van spreekt¹. In de klassieke en hellenistische literatuur wordt de uitdrukking 'logia' niet voor alle soorten 'woorden' of 'uitspraken' gebruikt, maar uitsluitend voor 'Goddelijke, gezaghebbende mededelingen'. De visie van Kittel is dan ook onhoudbaar. Wanneer Paulus het Oude Testament karakteriseert als 'woorden Gods', heeft hem ongetwijfeld het in het Oude Testament telkens herhaalde 'alzo zegt de HEERE' voor ogen gestaan. Het gaat hem echter niet alleen om de aldus ingeleide passages van het Oude Testament, maar om het gehele Oude Testament. Boven het gehele Oude Testament kan namelijk het opschrift gezet worden: 'alzo spreekt de HEERE'.

De uitdrukkingen 'Mozes en de profeten' en de 'wet en profeten'

De joden spraken over het Oude Testament als 'de wet en de profeten' of 'Mozes en de profeten'. Met de profeten worden dan alle boeken van het Oude Testament buiten de vijf boeken van Mozes bedoeld. We vinden dit spraakgebruik terug in het Nieuwe Testament (vgl. Mattheüs 5 vers 17; 22 vers 40; Lukas 16 vers 16, 29; Romeinen 3 vers 21). De meest gebruikte aanduiding voor het Oude Testament binnen het jodendom is 'tenach'. Dit woord is gevormd uit de beginletters van 'thora' (de wet, de vijf boeken van Mozes), 'nebiim' (de profeten) en 'chetubim' (de geschriften). Onder de profeten verstond men dan de boeken Jozua tot en met Koningen en de boeken Jesaja tot en met Maleachi met uitzondering van Daniël. Ruth werd of als een aanhangsel van het boek Richteren gezien of apart geteld. Hetzelfde gold voor het boek Klaagliederen. Dat werd vaak met Jeremia als één boek gezien. Telde men de boeken Ruth en Klaagliederen apart, dan rekende men die veelal niet tot de profeten, maar tot de geschriften. Bij de genoemde driedeling zijn de geschriften de aanduiding voor de boeken van het Oude Testament buiten de vijf boeken van Mozes en de genoemde profetische boeken.

De verdeling van de boeken van het Oude Testament in een drietal groepen komen we in het Nieuwe Testament tegen in Lukas 24 vers 44. Daar lezen we hoe de Heere Jezus met Zijn discipelen sprak over hetgeen van Hem geschreven is in de Wet van Mozes en de Profeten en de Psalmen. Onder de derde groep van oudtestamentische boeken nam het boek der Psalmen de eerste plaats in. Vaak werd het bij de opsomming van de boeken uit die derde groep als eerste genoemd. In Lukas 24 vers 44 moeten we bij de Psalmen dan ook niet alleen aan het

boek van de Psalmen zelf denken maar ook aan de andere boeken van het Oude Testament buiten die van Mozes en de profeten.

Het woord 'wet' wordt in het Nieuwe Testament op verschillende manieren gebruikt. Wanneer het als aanduiding dient voor de boeken van het Oude Testament, slaat het meestal op de vijf boeken van Mozes. Er zijn echter ook passages waar met de aanduiding 'wet' onmiskenbaar het gehele Oude Testament wordt bedoeld. Voorbeelden daarvan vinden we in Johannes 10 vers 34; 15 vers 25 en 1 Korinthe 14 vers 21. Daar wordt over 'wet' gesproken, terwijl er teksten uit Jesaja en de Psalmen geciteerd worden. Niet alleen de uitdrukking 'wet' kan op het gehele Oude Testament slaan, hetzelfde geldt voor de aanduiding 'profeten' (vgl. Romeinen 1 vers 2). In Mattheüs 26 vers 56 wordt over de 'Schriften der profeten' gesproken. De profeten zijn dan al de schrijvers van de boeken van het Oude Testament. Zij waren allemaal door Gods Geest geïnspireerd. De gehele oudtestamentische openbaring draagt een profetisch karakter (vgl. Romeinen 16 vers 26; Hebrëeën 1 vers 1; 2 Petrus 1 vers 21).

De uitdrukking 'Oude Testament'

In 2 Korinthe 3 vers 14 komen we de uitdrukking 'het Oude Testament/Verbond' tegen. Vergelijking met vers 15 leert ons dat voor de apostel het lezen van het 'Oude Testament' en van Mozes hetzelfde is. Onder Mozes moeten we dan niet alleen de door hem geschreven boeken, maar ook de andere boeken van het Oude Testament verstaan. De boeken door Mozes en de profeten geschreven worden 'Oude Testament' genoemd, omdat zij geschreven zijn gedurende de oudtestamentische bedeling. Ze zijn ontstaan en te boek gesteld voor de komst van Christus. Dat wil niet zeggen dat deze boeken zelf met de komst van Christus verouderd zijn. Ze zijn met Christus' komst allesbehalve overbodig geworden. Ze blijven voor de christelijke kerk ten volle het gezaghebbende Woord van God. De boeken van het Oude Testament getuigen van Christus. Christus is het einde, het doel, de inhoud en de vervulling van de boeken van het Oude Testament.

1.8 De houding van de Heere Jezus Christus ten opzichte van het Oude Testament

Jezus bevestigt de wet en de profeten

De hoofdinhoud van het christelijk geloof is Jezus Christus en Die

gekruisigd. Hij is de van God gegeven Middelaar. Niemand komt tot de Vader dan door Hem. In de vier evangeliën wordt ons het leven van de Heere Jezus Christus hier op aarde getekend. Daarin vinden we een weergave van het onderwijs dat Hij aan Zijn discipelen en aan de scharen heeft gegeven. Hoe stond Jezus tegenover het Oude Testament, tegenover de boeken van Mozes en de profeten? Het is niet moeilijk om die vraag aan de hand van de vier evangeliën te beantwoorden. Die leveren ons voldoende gegevens.

Een zeer belangrijke passage in verband met de houding van de Heere Jezus ten opzichte van het Oude Testament is Mattheüs 5 vers 17 vv. Daar lezen we dat Jezus van Zichzelf getuigt dat Hij niet gekomen is om de wet en de profeten te ontbinden, maar die te vervullen. Met de 'wet en de profeten' wordt zoals al eerder is aangetoond het hele Oude Testament bedoeld. Als Messias schaft de Heere Jezus de wet en de profeten niet af. Hij heeft juist Zijn eigen zending en werk op de blijvende geldigheid van de wet en de profeten gebaseerd. Hij omschrijft Zijn werk telkens weer in termen van vervulling van de wet en de profeten. Mozes en de profeten getuigen van Hem. Wie de persoon en het werk van de Heere Jezus Christus niet in het Oude Testament voorzegt vindt, verstaat de eigenlijke betekenis van het Oude Testament niet. Wie echt gelooft wat Mozes en de profeten geschreven hebben, gelooft ook in Jezus van Nazareth als de beloofde Messias (vgl. Lukas 24 vers 25; Joh. 5 vers 39 t/m 47).

Wanneer de Heere Jezus in Mattheüs 5 vers 17 vv. stelt dat Hij niet gekomen is om de wet en de profeten te ontbinden, maar te vervullen, gaat het blijkens het verband in de eerste plaats om de oudtestamentische geboden. Men ontbindt de wet als men die onjuist interpreteert. De wet wordt vervuld en bevestigd als men die op de juiste wijze heeft leren verstaan en dit verstaan ook het denken en handelen stempelt (vgl. Romeinen 3 vers 31). Wie de wet vervult of bevestigt, laat zien dat het onderwijs dat hij over de wet geeft in overeenstemming is met de diepste intentie van de wet zelf².

In Mattheüs 5 vers 18 t/m 20 bouwt de Heere Jezus voort op de algemene uitspraak die Hij in vers 17 gegeven heeft: 'Meent niet, dat Ik gekomen ben om de wet of de profeten te ontbinden; Ik ben niet gekomen om die te ontbinden, maar te vervullen.' In de verzen 18 t/m 20 gaat Hij deze algemene uitspraak toepassen op de kleinste onderdelen en de (schijnbaar) minste geboden van het Oude Testament. In Mattheüs 5 vers 18 stelt de Heere Jezus dat er geen tittel noch jota van de wet voorbij zal gaan, totdat de hemel en de aarde zullen zijn vergaan. De

jota is de kleinste letter van het Hebreeuwse alfabet. De tittels zijn de haakjes waardoor de ene letter van de andere onderscheiden wordt. De Heere Jezus is gekomen om in alle opzichten de wet en de profeten te bevestigen.

Ernstig heeft Jezus ertegen gewaarschuwd om ook maar iets af te doen van Zijn gezaghebbende uitleg van de wet. Vandaar dat Hij geleerd heeft: 'Zo wie één van deze minste geboden zal ontbonden en de mensen alzo geleerd hebben, die zal de minste genaamd worden in het koninkrijk der hemelen, maar zo wie dezelve zal gedaan en geleerd hebben, die zal groot genaamd worden in het koninkrijk der hemelen' (Mattheüs 5 vers 19). De Heere Jezus kan hiermee niet bedoeld hebben dat wie door zijn interpretatie van de wet een (schijnbaar) licht gebod ontbindt, wel een geringe plaats in zal nemen in het koninkrijk der hemelen, maar er toch zal binnengaan. Integendeel, Hij heeft hiermee aangegeven dat wie één van de minste geboden ontbindt, te licht bevonden zal worden om het koninkrijk der hemelen binnen te gaan. Dat blijkt wel uit het vervolg. Mattheüs 5 vers 20 luidt namelijk: 'Want Ik zeg u: Tenzij uw gerechtigheid overvloediger zij dan der schriftgeleerden en farizeeën, dat gij in het koninkrijk der hemelen geenszins zult ingaan.' schriftgeleerden en farizeeërs ontbonden de wet door hun interpretatie van de wet, hun toevoegingen bij de wet en niet in het minst ook door hun gedrag.

Wellicht moeten we bij de kleinste geboden waarover de Heere Jezus sprak, allereerst denken aan de zaligsprekingen waarin ons het portret getekend wordt van hen die Gods wet dag en nacht overpeinzen en door Gods Woord zijn levend gemaakt. Alleen degenen die vanuit de houding getekend in de zaligsprekingen Gods geboden en inzettingen begeren te onderhouden, bevestigen de wet. Zij zullen de concrete geboden die de Heere Jezus in het vervolg ter sprake brengt niet ontcrachten, maar volledig ter harte nemen. Daarom zullen zij groot genoeg zijn om het koninkrijk der hemelen te zien. Zij zullen de berg van het hemelse Sion kunnen beklimmen (vgl. Psalm 24).

Wanneer de Heere Jezus in Mattheüs 5 vers 18 over de tittels en de jota's van de wet spreekt, dan betreft hij die in het vervolg op de geboden die God in het Oude Testament heeft gegeven. Door een kleine wijziging van de tekst van het Oude Testament kan de zin en bedoeling van een bepaald oudtestamentisch gebod volkomen ontcracht worden. Eén letter verschil kan al een grote betekenisverandering veroorzaken. De uitspraak over de tittels en jota's van de wet laat ons tegelijkertijd zien hoe de Heere Jezus de inspiratie van het Oude Testament heeft